

Asia: VN/23753/2021

Lausuntopyyntö sosiaalisen luototuksen uudistamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen velalliset ry

PI 102

01201 Vantaa

Lausunto sosiaalisen luototuksen uudistamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta
VN/23753/2021

Suomen velalliset ry on valtakunnallinen velallisten vertaistukiyhdistys, joka toimii pääasiassa some-ympäristössä. Yhdistyksen aktiiviseen rinnakkaistukiryhmään kuuluu liki 17.000 jäsentä.

Toimeentulon riittämättömyys, sairaudet ja vanhuus, peli- ja päihdeongelmat, pikavipit, mielenterveyden häiriöt, yrittäjyydestä koituneet takuovelat jne sekä näistä johtuneet maksuhäiriöt, ulosotot ja luottohäiriöt ovat merkittävä yhteiskunnallinen ja kasvava ongelma, joka ulottuu velallisten kautta heidän perheisiinsä, läheisiinsä sekä myös velkojiin sekä koko yhteiskuntaan. Nämä ongelmat myös kasaantuvat Kelan ja kuntien sosiaalihuollon tiskeille.

Ylivelkaisuus ja velkaloukussa eläminen myös aiheuttavat terveysongelmia, kuten mielenterveyden horjumista, itsetunnon laskua, alkoholismia...Ylivelkaantuneet harvoin pystyvät omilla toimillaan parantamaan tilannettaan ja se taas johtaa toivottomuuden ja lamaantumisen kierteeseen.

Vähävaraisten henkilöiden maksuhäiriöt kuormittavat tuomiolaitosta, lisäävät ulosoton työtaakkaa ja tarpeettomasti lihottavat perintätoimistojen kassoja.

Luottotietonsa menettäneiden mahdollisuudet toimia yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä ovat rajatut: ei saa puhelinta, ei vuokra-asuntoa, ei kotivakuutusta, työllistyminen on vaikeaa, ei voi toimia edes yrittäjänä ja rahat tuskin riittävät ruokaan. Kierteen katkaisu on ollut mahdotonta.

Sosiaalisen luoton saaminen olisi monessa tapauksessa lopettanut ylivelkaantumisen ja palauttanut henkilön takaisin yhteiskuntaan. Luoton avulla olisi pienituloisten ja velkaantuneiden kansalaisten talousasioita saatu kohenemaan ja näin edistetty heidän omatoimista selviytymistään. Samalla olisi ehkäisty taloudellista ja yhteiskunnallista syrjäytymistä. Sosiaalisen luoton myöntäminen on tähän mennessä ollut kunnille vapaaehtoinen palvelu ja sitä on tarjonnut vain 30 kuntaa. Eriarvoisuus maan sisällä on ollut kohtuuton.

Suomen velalliset ry, joka edustaa noin 17.000 ylivelkaantunutta ja maksuhäiriöistä kansalaista, pitää kannatettavana hallituksen tavoitetta ja sen perusteella syntynyttä lakimuutoshanketta. Velkaongelmaisten kannalta hyvää esityksessä on se, että sosiaalinen luototus tulisi laajenemaan ja muuttuisi lakisääteiseksi nykyisen kuntien vapaaehtoisuuden sijaan.

Hallitusohjelmassa on velallisten aseman korjaamiseksi muitakin tavoitteita, kuten positiivisen luottotietorekisterin perustaminen, maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen lyhentäminen sekä talous- ja velkaneuvonnan lisääminen. Osa näistä on jo toteutunut. Myös poikkeusajan inflaatiokorjaus helpottaa osaltaan velallisten asemaa.

Vertaistukiryhmässä on todistettu ohjauksen ja neuvojen merkitys, kun velkaiset pyristelevät ulos velkaloukusta toinen toisensa avulla. Siksi yhdistys pitää hyvänä, että lakimuutosehdotuksessa korostetaan talousopastusta ja neuvontaa.

Määrärahasidonaisuus

Esitetty 10 a §:n mukainen valtionavustus sosiaalisen luottopääoman rahoittamiseen on täysin riittämätön kattamaan kaikki muutokset, jotka sosiaalisen luoton lakiin on esitetty lisättäviksi.

Lisäksi aikataulu on laadittu perin tiukaksi, ottaen huomioon hyvinvointialueiden olevan vasta muodostumassa ja hakemassa toimintansa muotoja. Realistista olisi, jos lakisääteinen järjestämisvelvollisuus alkaisi vasta 1.1.2024.

Valtakunnallistaminen vs hyvinvointialueellistaminen

Esitysluonnoksen 2 §:n mukaan ”Hyvinvointialueen on järjestettävä sosiaalista luototusta sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin alueella esiintyvä tarve edellyttää. Hyvinvointialueen tulee määritellä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet ottaen huomioon, mitä tässä laissa säädetään”.

Alkuperäsenä tavoitteena oli sosiaalisen luoton valtakunnallistaminen. Asian edettyä sosiaalisen luoton valtakunnallistamisen muuttaminen hyvinvointialueellistamiseksi tulee kuitenkin johtamaan 21 hyvinvointialueen ja Helsingin erilaisiin soveltamiskäytäntöihin sekä menettelyn yhdenmukaisuuden erilaistumiseen. Toimeenpanossa luoton suuruuden vaihtelu käy ilmeiseksi, ellei valtakunnallista yhdenvertaisuutta taata lailla/ asetuksella.

Hyvinvointialueet voivat tulkita tarpeitaan kriteereillä, joka eivät ole yhtenevät muiden alueiden kanssa, siksi sosiaalisen luoton ehdot ja myöntämiskriteerit olisi yhdenmukaistettava valtakunnallisesti.

Yhdistys katsoo, että sosiaalisen luoton valtakunnallistaminen poistaisi reviirijattelun hyvinvointialueiden väliltä ja koko maassa olisi yhteiset pelisäännöt.

Luottoa koskeva päätös

Lain 4 §:n mukaan sosiaalinen luotto voidaan myöntää perustellusta syystä henkilölle, jolla ei ole pienituloisuutensa ja vähävaraisuutensa vuoksi muulla tavoin mahdollisuutta saada kohtuuehtoista luottoa ja jolla on kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta.

Suomen velalliset ry katsoo, että edellä mainittu lause tulisi poistaa tai muokata hallituksen esitysluonnoksesta.

Esitysluonnoksen mukaan sosiaalista luototusta ei siis tulisi käyttää, jos henkilöllä on mahdollisuus ratkaista taloudellinen ongelmansa markkinoilla toimivien rahoituslaitosten tarjoamalla luotolla.

Tämä kirjaus johdattaa ajattelemaan, että kelpoisuutta sosiaalisen luoton hakemiseen ei olisi, ellei ensin olisi esimerkiksi ottanut huippukorkoisia kulutusluottoja tai pikavippeja, siten entisestään pahentaen velkaongelmaansa. Sosiaalista luottoa olisi saatavilla siten vasta, kun on entistä syvemmälle ylivelkaantunut.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan edullisen sosiaalisen luoton pitäisi toimia myös ennalta ehkäisevästi eli sitä olisi voitava hakea ennenkuin koko talous romahtaa. Sosiaalista luottoa olisi myönnettävä myös henkilöille, joilla ei ole muita sosiaalitoimen asiakkuuksia.

Resurssit

Esityksen mukaan lisätalousarviossa on tarkoitus esittää, että määrärahamomentilta ”33.60.39 Palvelurakenteen kehittäminen” käytettäisiin vuodelta 2022 siirtyvää määrärahaa kymmenen miljoonaa euroa vuonna 2023 valtionavustukseen sosiaalisen luototuksen käynnistämiseksi hyvinvointialueilla. Esitys toteaa, että ”valtionavustushakuvaiheessa tullaan ratkaisemaan tarkemmin, miten varattava kymmenen miljoonaa euroa jaettaisiin luottopääoman valtionavustushakuun ja mahdolliseen erilliseen valtionavustushakuun, joka suuntautuisi toiminnan kehittämiseen, kuten tietojärjestelmiin ja henkilöstöön.”

Tämän lakimuutoksen toteutuminen vaatii mittavia resursseja eikä niiden saamisesta ole esitetty käytännön ehdotuksia, lukuunottamatta 10 miljoonan luvattua aloituskorvausta valtionavulla. Henkilöstö-, ICT-, koulutus- ym resurssit ovat vielä täysin tyhjän päällä. Eri asianosaistahot ovat ilmaisseet huolestuneisuutensa ammattitaidon ja henkilöresurssiensa riittämättömyydestä näin nopeasti voimaan tulevan lain suhteen ja ehdottaneet toteutumisaikataulun siirtämistä 3-5 vuoden päähän.

Yhdistys esittää kantanaan, että kaikkien päällekkäisten, kalliiden järjestelmien rakentamista on vältettävä ja käytettävä säästyneet varat itse toiminnan tarkoitukseen.

- Kelan valmiiden resurssien hyödyntäminen mm. maksuliikenteen järjestämisessä

Kelalla on koko maan kattavat, valmiit ja toimivat sosiaalialan ICT-palvelut, joiden hyödyntämistä sosiaalisten luottojen maksu-, perintä- jne toiminnoissa. Kaikilla kansalaisilla on myös valmiiksi Kelan asiakkuus jollain sen toimivallan alueella.

- Talous- ja velkaneuvonnan ammattitaidon kytkeminen prosessiin

Pelkkä sosiaalityön ammattitaito ei riitä koko luototusprosessin hoitamiseksi.

Talous- ja velkaneuvonta on myös koko maan kattava valtion palvelu, joka on nimenomaan erikoistunut tämän laatuisten talousasioiden arviointiin ja hoitoon. Neuvonnasta löytyy sekä oikeus- että talousalan ammattilaisia.

Yhdistys esittää, että sosiaalinen luototuksen tehtävä osoitettaisiin hyvinvointialueiden sijasta oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvontapalveluille 1.1.2023 alkaen.

Maksuvapaa

Ehdotukseen kirjattu vapaakuukausikäytäntö on liian tiukka.

On otettava huomioon sosiaalisen luoton tarvitsijoiden profiili: he ovat pääosin vähävaraisia, ongelmaisia, sairaita, työttömiä jne, joiden talouden voi yksi suuri sähkölasku, kodinkoneen rikkoutuminen tai sairaalareissu saada pois tasapainosta.

Yhdistys ehdottaa, että asiakohdan aikamääre olisi ”tapauskohtainen harkinta”. Koko lain tarkoitusahan on, että pyritään suoriutumaan veloista muuttuneissakin olosuhteissa ja tasapainottamaan velallisen talous kestäväällä tavalla.

Terminä esityksen ”vapaakuukausi” johdattaa helposti ajatukset ulosoton vapaakuukauteen, jonka merkitys on toinen kuin tässä tarkoitettu. Tässä esityksessä vapaakuukausi tarkoittaa, että sen aikana ei tehdä sovittua lainan lyhennystä ja koko lainan eräpäivä siirtyy 1-2-3... kuukaudella eteenpäin. Olisiko parempi termi ”kuukausilyhennyksen siirto”.

Uudessa 7 b §:ssä säädettäisiin maksuvapautuksen myöntämisestä luotonsaajan hakemuksesta. Maksuvapautus voitaisiin myöntää kokonaan tai osittain. Se tarkoittaisi sitä, että luoton tai sen osan ja sille kertyneiden korkojen takaisinperinnästä voitaisiin ensisijaisesti laissa säädetyin edellytyksin luopua.

Ehdotus on kannatettava, kun todetaan neuvonta- ja ohjauskeskusteluissa tilanne ja vapautuksesta koituva perusteltu hyöty.

Positiivinen luottorekisteri

Sosiaalinen luotto ei tulisi esityksen mukaan näkymään positiivisessa luottorekisterissä. Perusteluna, että se sisältää arkaluonteista tietoa sosiaalihuollon asiakkuudesta.

Asian voi nähdä toiseltakin kannalta. Merkintä rekisterissä estää tehokkaasti lisävelkaantumisen ja sehän on velallisen tavoite, vaikka puhdas rekisteri voisi houkutella lisävelan ottoon.

Toisaalta sosiaalisen luoton saatavuuden yleistymisen ja valtion tuki sille poistaa arkaluonteisuuden leimaa ja rekisterimerkintä osoittaa vain, että velallinen on vakavalla mielellä hoitamassa velkojaan, mikä on positiivinen asia.

Omaehtoinen luottotietomerkintä ei tuossa tarkoituksessa toimi, koska sen voi itse poistaa. Tällaiselle sopimusehdolle ei myöskään löydy oikeusperustaa.

Neuvonta ja ohjaus

Varsinkin holtittomasti velkaantuneelle ei mikään laina tuo ratkaisua, ellei elämäntapoihin, kulutustottumuksiin ja talouden hallintaan tule muutosta.

Siksi yhdistys näkee erittäin tärkeänä ehdotuksen kohdan, jossa sosiaalisen luoton vaikuttavuutta edistää se, että asiakas saa ammattitaitoista talousneuvontaa aina luottoa myönnettäessä sekä myös luottoajanjakson aikana.

Ehdotus tukee taloudellisen syrjäytymisen ja ylivelkaantumisen ehkäisemisen sekä itsenäisen suoriutumisen edistämisen tavoitetta ja on siksi erittäin kannatettava.

Vantaalla, 11.7.2022

Suomen velalliset ry

Jari Kaikkonen
puheenjohtaja

Mirja Wasenius
sihteeri

Wasenius Mirja
Suomen velalliset ry